

KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI
Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce 2001

KATECHEZA OSÓB SZCZEGÓLNEJ TROSKI

Kierowana jest do tych wszystkich, którzy z różnych powodów wymagają innych form katechezy niż ta, jaką Podstawa programowa łączy z katechezą przedszkolną oraz katechezą odpowiadającą etapom edukacji szkolnej. W szczególności chodzić będzie o osoby niepełnosprawne umysłowo (osoby ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi) oraz z niedomaganiem słuchu i wzroku.

1. CHARAKTERYSTYKA UPOŚLEDZEŃ UMYSŁOWYCH

Obowiązkiem edukacyjnym objęte są wszystkie osoby niepełnosprawne umysłowo, bez względu na rozmiar upośledzenia. Nauka odbywa się w klasach integracyjnych w powszechnych szkołach podstawowych, w szkołach specjalnych (dzieci z lekkim upośledzeniem), w tzw. szkołach życia (upośledzenie umiarkowane i znaczne), w zakładach opiekuńczych dla osób z głębokim upośledzeniem umysłowym oraz w warunkach domowych (gdy stan dziecka nie pozwala na uczestnictwo w zajęciach szkolnych).

Upośledzenie umysłowe określa się na podstawie badania poziomu inteligencji (wyrażonej w ilorazie inteligencji I.I.). Właśnie to kryterium stało się dla Światowej Organizacji Zdrowia podstawą czterostopniowego podziału upośledzenia:

- *upośledzenie w stopniu lekkim*
- *upośledzenie w stopniu umiarkowanym*
- *upośledzenie w stopniu znacznym*
- *upośledzenie w stopniu głębokim.*

a. Charakterystyka upośledzeń umysłowych w stopniu lekkim

Dzieci upośledzone w stopniu lekkim charakteryzują się osłabieniem w rozwoju psycho-motorycznym i umysłowym. Ich proces spostrzegania przebiega w wolniejszym tempie niż u dzieci w normie. Uwaga dzieci - chwiejna, o zężonym zakresie - jest niepodzielna, co dodatkowo utrudnia spostrzeganie. Myślenie także przebiega w wolniejszym tempie niż u dzieci w normie. Największe problemy stwarza im porównywanie, dostrzeganie różnic i podobieństw. Dużą trudność sprawia również przyswajanie pojęć abstrakcyjnych i przeprowadzanie operacji logicznych. Uboga jest wyobraźnia dzieci. Często też nie rozumieją czytanego tekstu lub opowiadania, gdyż nie potrafią sobie go wyobrazić. Kolejnym problemem jest słabsza pamięć, której powodem są wcześniej wymienione zaburzenia, które już w pierwszej fazie utrudniają proces zapamiętywania. Aby dzieci coś zapamiętały, nie wystarczą same powtórzenia. Konieczne jest posługiwanie się konkretnym przykładem. Niezwykle

pomocne są tu wizualne środki dydaktyczne, które pomagają zobaczyć jakby na żywo poznawany i zapamiętywany obraz czy treść.

W rozwoju psychicznym dzieci dostrzegamy zachowania impulsywne, kierowane popędami i emocjami w znacznie większym stopniu niż to bywa u dzieci normalnie się rozwijających. Dzieci mają znacznie mniej zainteresowań, a te, które posiadają, są dość powierzchowne i charakterystyczne dla dzieci w młodszym wieku.

Dzieci mają także poważne problemy z opanowaniem umiejętności czytania i pisania. Stąd korzystanie z podręcznika opartego głównie o przekaz słowny, adresowanego do uczniów szkoły masowej, nie zdaje zupełnie egzaminu ze względu na zbyt obszerną treść, co powoduje szybkie zniechęcanie się uczniów do ich czytania. Fakt, że uczniowie nawet w klasach gimnazjalnych są na etapie sylabizowania i czytają bez zrozumienia należy do normalności. Także pomoce, takie jak ćwiczenia do podręcznika, wymagają innego typu ćwiczeń niż słowne czy te polegające na wykorzystywaniu zdolności analizy i syntezy, gdyż procesy myślowe u osób z lekkim upośledzeniem umysłowym są znacznie zaburzone.

Kolejną poważną trudnością bywa niechęć rodziców do współpracy z wychowawcą czy katechetą dziecka. Bardzo często zdarza się, że uczniowie żyją w środowiskach patologicznych, przestępczych czy niewydolnych wychowawczo. Nadto nie mają żadnego wsparcia ze strony naturalnych rodziców. Sytuacja taka pogłębia niedorozwój i naraża na wzmacnianie w dziecku postaw niepożądanych, obniżenie motywacji itp.

b. Charakterystyka upośledzeń umysłowych w stopniu umiarkowanym i znacznym

Dzieci głębiej upośledzone (tym terminem określa się wspólnie dwie grupy upośledzenia: w stopniu umiarkowanym i w stopniu znacznym) uczęszczają do tzw. szkół życia. Upośledzenie to odznacza się poważnymi uszkodzeniami centralnego układu nerwowego oraz anomaliami w wyglądzie zewnętrznym, zaburzeniami działalności receptorów, analizatorów i wszystkich procesów psychicznych. Często występują zaburzenia mowy, wymowa jest agramatyczna, bełkotliwa, a słownictwo ubogie. Myślenie pozostaje na poziomie konkretno-obrazowym, co nie pozwala na przyswajanie pojęć abstrakcyjnych i rozumienie zachodzących związków logicznych. Rozwój poznawczy pozostaje na poziomie przedoperacyjnym. Proces spostrzegania przebiega wolno i z zaburzeniami, a pamięć jest nietrwała i mechaniczna. Dzieci głębiej upośledzone nie posiadają uwagi dowolnej. Koncentracja ich jest mimowolna i tylko na przedmiotach i czynnościach, które budzą żywe zainteresowanie. W sferze emocjonalnej przeważają zachowania aspołeczne, obserwuje się słabą kontrolę nad popędami. Często występują reakcje nieadekwatne do siły bodźca.

Możliwości rozwojowe osób głębiej upośledzonych umysłowo są ograniczone. Mogą one nauczyć się rozpoznawania i pisania prostych wyrazów (w przypadku osób z umiarkowanym upośledzeniem można czasem osiągnąć wyższy poziom umiejętności pisania i czytania prostych zwrotów - choć często o charakterze mechanicznym). Podobnie jest z rozróżnianiem i odwzorowywaniem kształtów geometrycznych i opanowaniem elementarnych pojęć liczbowych. Osoby te są w stanie samodzielnie realizować potrzeby fizjologiczne, wykonywać proste czynności samoobsługowe oraz mogą opanować powszechne formy postępowania w typowych sytuacjach życiowych. Spora część uczniów z umiarkowanym upośledzeniem jest w stanie po ukończeniu szkoły rozpocząć pracę zawodową opartą na prostych czynnościach, wykonywaną pod nadzorem.

Osoby głębiej upośledzone odznaczają się bogactwem potrzeb psychicznych, zwłaszcza miłości i bezpieczeństwa. Wychowanie religijne tych osób zaspokaja częściowo potrzebę miłości wzajemnej, pokoju i zaufania. Dzieci doświadczają poczucia, że są kochane i że same mogą kochać. Poprzez katechezę poznają piękno otaczającego ich świata, pogłębiają wiarę w Boga i doświadczają Jego bliskości poprzez udział w sakramentach.

c. Charakterystyka upośledzeń umysłowych w stopniu głębokim

Osoby upośledzone w stopniu głębokim nie są w stanie samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie, wymagają stałej opieki. W najcięższych przypadkach osoby te nie wykraczają poza poziom życia wegetatywnego. Bardzo często upośledzeniu temu towarzyszą nieprawidłowości w rozwoju fizycznym, zmiany w budowie narządów wewnętrznych oraz niedorozwój narządów zmysłów (uszkodzenia lub brak wzroku, słuchu). Najczęściej osoby te nie mówią i nie rozumieją mowy (czasem rozumieją proste słowa i polecenia). Uwaga mimowolna i pamięć ma charakter cząstkowy lub nie występuje wcale.

Proste emocje zadowolenia lub jego braku wyrażane są najczęściej nieartykułowanymi dźwiękami lub gestami i nieskoordynowanymi ruchami kończyn. Częściej zdarzają się reakcje na bodźce dotykowe, rzadziej zaś na telereceptory (wzrok, słuch). Można zaobserwować duże wahania nastrojów, które czasem znajdują swe ujście w silnej agresji bądź autoagresji. Ze względu na obniżony próg czucia bólu u niektórych osób dochodzi do samouszkodzenia. Osoby głęboko upośledzone umysłowo mogą nauczyć się prostych nawyków, a czasem nawet sygnalizowania potrzeb fizjologicznych.

Katecheza osób głęboko upośledzonych umysłowo jest wielkim wyzwaniem dla katechety. Niejednokrotnie musi on najpierw przełamać mur wątpliwości ze strony personelu medycznego, rodziny czy opiekunów. Znalezienie odpowiedniej metody przekazu treści katechetycznych również stanowi wielki problem. Wiedza z zakresu pedagogiki specjalnej oraz znajomość metod komunikacji pozawerbalnej będzie tu nieodzowna. Niekiedy jednak, mimo najlepszego przygotowania, mimo doboru najlepszych metod i silnej więzi emocjonalnej w relacji nauczyciel - uczeń, efekty wieloletniej pracy wydają się być nikłe. Stąd chyba najważniejszą cechą katechety pracującego z osobą upośledzoną w stopniu głębokim powinna być cierpliwość i umiejętność pokornego trwania w świadczeniu o Bożej Miłości. Resztę czyni Duch Święty.

2. CHARAKTERYSTYKA KATECHEZY OSÓB Z NIEDOMAGANIAMI SŁUCHU

Kościół dzisiejszy otacza szczególną troską sprawę katechizacji niepełnosprawnych. Katechizacja niesłyszących należy do najtrudniejszych dziedzin katechizacji w ogóle. Wynika to ze specyfiki osobowości osoby niesłyszącej, a co za tym idzie, niemówiącej, jak też ze sposobu komunikacji osoby niesłyszącej z osobą słyszącą - tutaj ewangelizującą. Trudność ta staje się tym większa, gdy zważy się fakt, iż dotąd brak jest publikacji przybliżających problematykę katechizacji dzieci i młodzieży niesłyszącej. Odczuwa się ogólny brak odpowiednich katechizmów dla dzieci i młodzieży niesłyszących, jak też podręczników metodycznych dla katechetów. W katechizowaniu osób niesłyszących wręcz niemożliwe jest realizowanie programu według podręczników dla dzieci słyszących.

Katecheza dla niesłyszących dzieci i młodzieży wymaga specjalnego przygotowania, specjalnych metod, a także przestrzegania pewnych zasad nauczania, znajomości psychiki dziecka głuchego oraz znajomości ich języka, którym jest język migowy. Zgodnie z definicją, "głuchym nazywamy człowieka, który pozbawiony jest słuchu, a więc i treści słuchowych płynących ze świata, i który wskutek tego znajduje się w gorszych warunkach niż słyszący, jeżeli chodzi o poznanie zewnętrznego świata i przygotowanie do życia społecznego".

Z problemem głuchoty wiąże się zagadnienie klasyfikacji głuchych. Najczęściej stosowany jest podział głuchoty w zależności od stopnia utraty słuchu: głuchota całkowita lub głuchota częściowa.

W aspekcie pedagogicznym dzieci głuche dzieli się na:

- *Dzieci niedosłyszące. Są to dzieci, które słyszą i rozumieją mowę ludzką mimo występujących u nich wad słuchu.*
- *Dzieci z resztkami słuchu. Słyszą one mowę ludzką jedynie przy pomocy aparatów wzmacniających słuch.*

Spośród wielu cech umysłowych, podkreślających odrębność psychiki dziecka głuchego, najistotniejsze dotyczą sfery poznania. Głusi nie są pozbawieni zdolności poznawczych, ale poznanie przez nich rzeczywistości jest ograniczone. U dziecka głuchego pierwsze wiadomości i umiejętności wytwarzają się na podstawie wzroku, węchu, smaku oraz dotyku. Dziecko głuche odbiera bodźce wzrokowe, smakowe, węchowe i dotykowe, lecz nie łączy ich z nazwą, gdyż jej nie słyszy. Nie kojarzy więc symbolu dźwiękowego z pojęciem. Dziecko głuche, będąc pozbawionym jednego z najważniejszych receptorów - słuchu, ma jednocześnie upośledzone operacje myślowe abstrahowania i uogólniania.

Liczne badania psychologiczne potwierdzają, że dzieci głuche są opóźnione w porównaniu ze słyszącymi rówieśnikami w rozwoju psychicznym co najmniej o dwa lub trzy lata, w nauce szkolnej o pięć lat. Brak słowa powoduje, że sfera woli dziecka głuchego jest osłabiona. Stąd też głuche dzieci osiągają społeczną dojrzałość poniżej przeciętnej normy słyszących ludzi. Ludzie głusi to „urodzeni wzrokowcy”. Cała struktura głuchego jest nastawiona na wrażenia wzrokowe. Spostrzegawczość głuchych dzieci jest często zadziwiająca, a zdolności obserwacyjne duże. Spostrzeżenia głuchego dziecka są z reguły niepełne, bardzo niedoskonałe. Powoduje to często złe zrozumienie i fałszywą interpretację obserwowanych zjawisk.

Niesłyszący, w zależności od tego, w jakiej społeczności będzie przebywał i podlegał procesowi socjalizacji i edukacji, będzie mniej lub bardziej odpowiadał podanej charakterystyce.

I tak niesłyszący:

- *w pracy poznawczej jest zubożony w dziedzinie zdobywania wiedzy, wyobrażenia jego są również zubożone, zmuszony jest do tworzenia sobie wyobrażeń zastępczych; w związku z brakiem mowy utrudnione jest kształtowanie pojęć, utrudniona jest orientacja w różnych sytuacjach życiowych;*
- *jest zubożony w dziedzinie życia uczuciowego i doznań estetycznych;*
- *jest zubożony w zakresie normalnych kontaktów społecznych.*

Do tego, aby katecheza specjalna dla niesłyszących dobrze wywiązała się ze swego zadania, musi mieć na uwadze następujące aspekty:

- *ilość uczestników poszczególnych grup katechetycznych nie może być zbyt duża, gdyż utrudniałoby to indywidualne podejście do każdego niesłyszącego dziecka,*
- *przestronne pomieszczenia, które umożliwiłyby swobodę i dobre samopoczucie dzieci,*
- *odpowiedni, bogaty i zmieniający się w zależności od okresu liturgicznego wystrój salki katechetycznej, który pomaga dzieciom w zrozumieniu tajemnic wiary i przeżywaniu ich razem z Kościołem,*
- *duży zasób pomocy katechetyczno-dydaktycznych, estetycznie wykonanych, kolorowych, które mogą zainteresować grupę i pobudzić do aktywności,*
- *program katechizacji powinien być umiarkowany i dostosowany do poziomu wiedzy dziecka czy grupy katechizowanych,*
- *współpraca z rodziną, nauczycielami, wychowawcami i parafią.*

Ponieważ głuchota oprócz niemoty ma wiele innych ujemnych następstw, rozwój intelektualny ludzi niesłyszących jest mocno utrudniony. Trudno jest im przyswoić sobie abstrakcyjne pojęcia, które są nieuchwytnie, nienamagalne, nieoglądalne. Stąd bardzo wielką trudnością jest przekazanie znaczenia słów i pojęć religijnych, jak np. wiara, cnota, grzech, nadzieja, życie wieczne itp. Trudność ta staje się tym większa, że nie ma możliwości bazowania na czym innym, jak tylko na konkretnym przykładzie. W katechizacji dzieci niesłyszących i w ogóle wszystkich niepełnosprawnych stosuje się szeroko pojętą zasadę pogładowości. W toku katechezy nie można wszystkiego dzieciom pokazać. Dzieci niesłyszące myślą konkretnymi obrazami. Stąd konieczne wydaje się stosowanie jak najwięcej surogatów rzeczywistości. Są nimi wszystkie dostępne pomoce katechetyczne służące przekazowi depozytu wiary. Należą do nich: figury, obrazy, rzeźby, płaskorzeźby, wycinanki, rysunki, przezrocza, mapy, filmy itp.

Katecheza dla niesłyszących musi wychowywać do rozumienia symboli i takimi się posługiwać. Obszerna katecheza o liturgicznych symbolach - choć jest konieczna - wzbogaca jedynie wiedzę, ale przez to nie uzdalnia jeszcze człowieka w pełni do sprawowania kultu. Najważniejsze jest wtajemniczenie w świat kulturowych znaków. Trzeba jak najwcześniej budzić do rozumienia symbolu. Rozumieniu symbolu winny służyć konkretne ćwiczenia zmysłów prowadzące do przeżyć, a więc umiejętności podziwu, medytacji. Przeżycie jest bowiem ważniejsze od wyjaśnień. Wrodzona zdolność do medytacji winna znaleźć swój rozwój w zadumie nad obrazami, wykonywaniu rysunków, w grach, opowiadaniach czy inscenizacjach. Katecheza ma doprowadzić niesłyszących przez rewalidację do integracji ze środowiskiem rodzinnym, parafialnym itp. w dziedzinie życia religijnego. W katechizacji należy wykorzystywać zasady surdopedagogiki.

Biorąc pod uwagę fakt, że w przypadku rozwoju dzieci niesłyszących może wystąpić fakt opóźnienia rozwojowego, należy uwzględniać te uwarunkowania przy doborze treści katechezy. Dlatego o doborze treści katechezy musi w konkretnych przypadkach rozstrzygać katecheta faktycznie znający możliwości odbiorcy katechezy. Natomiast w przypadku katechezy osób z niedomaganiem wzroku, poza modyfikacjami związanymi z pracą dydaktyczną, treści katechezy winny odpowiadać tym, które są proponowane w Podstawie programowej dla osób bez niedomagania.

3. CHARAKTERYSTYKA KATECHEZY OSÓB NIEWIDZĄCYCH

Dziecko niewidome nie zdaje sobie sprawy z ograniczeń, jakie niesie ze sobą brak wzroku. Świadomość tych ograniczeń dociera do niego, gdy ma 10, 11, 12 lat. I wtedy pojawia się pytanie: „Dlaczego ja nie widzę?” Szukając odpowiedzi natrafia na Pana Boga, o którym wie, że jest wszechmocny. Skoro jest wszechmocny, to może sprawić odzyskanie wzroku. Tak się jednak nie dzieje. Dziecko myśli więc, że jest On winny jego kalectwa (niewidzenia). Aby konsekwencją takiego sposobu myślenia nie było odwrócenie się od Pana Boga, potrzeba bardzo starannej i mądrej formacji katechetycznej dziecka. Od najmłodszych lat trzeba mówić niewidomemu dziecku o Bogu kochającym, ale jednocześnie o Bogu wymagającym. Trzeba mówić o ofierze Chrystusa, o sensie wszelkiej ofiary, oraz że ta ofiara nie stoi w sprzeczności z obrazem Boga miłującego człowieka. Trzeba na sposób możliwy do przyjęcia przez dziecko ukazywać obraz Boga, który pochyla się z niezwykłą czułością nad każdym bez wyjątku człowiekiem.

Dzieci niewidome uczą się w szkole posługiwać pismem Braille'a. Umiejętność czytania i pisania zdobywają w późniejszym wieku niż dzieci widzące, które obecnie nierzadko umieją czytać i pisać już w wieku przedszkolnym. W związku z tym katecheta w początkowym stadium nauczania nie może wymagać od dzieci np. prowadzenia zeszytów. Musi zatem opowiadać bardzo przekonująco i obrazowo, aby przekazywana treść pozostała dziecku w pamięci. Musi też umiejętnie do niej wracać, aby ją utrwalić.

Bardzo ważną pomocą w katechizacji są audycje radiowe nagrywane na kasety magnetofonowe (np. wydane na początku lat 90. wspaniałe słuchowiska w oparciu o Stary Testament). Ważne są pomoce, które można dotknąć, np. rzeźby, płaskorzeźby czy rysunki o fakturze wypukłej. Wbrew pozorom nie należy unikać (zwłaszcza u dzieci starszych i młodzieży) pomocy wizualnych, np. filmów. Niewidomi nie unikają określeń typu „widziałem film”, „oglądałem program w telewizji”. W związku z tym pomocne mogą być również i religijne filmy video; niekiedy z koniecznym komentarzem katechety, gdy dialogi filmowe nie pozwalają do końca wyobrazić sobie akcji.

Katecheta powinien koniecznie znać pismo Braille'a. Dzieci starsze i młodzież powinny prowadzić zeszyty, robić notatki i odrabiać prace domowe. Znajomość pisma Braille'a jest potrzebna katechecie do samodzielnego odczytywania i oceniania sprawdzianów pisanych przez uczniów.

Dziecko niewidome odbiera świat głównie poprzez słuch i dotyk. Ważną rolę w katechizowaniu odgrywają właściwie przygotowane nabożeństwa ze starannie dobranymi modlitwami, a także odpowiednią muzyką, która pozwoli na głębokie przeżycie nabożeństwa i przyjęcie podawanych prawd. Dzieci niewidzące są bardzo spontaniczne i ogromnie chętnie włączają się w tzw. kazania dialogowane. Dlatego katecheta, współpracując z księdzem lub sam kapłan, gdy katechizuje te dzieci, ma w tej formie dużą możliwość przekazywania prawd wiary.

Dzieci niewidzące powinny mieć możliwość dotknięcia wystroju kościoła łącznie z ołtarzem, kielichem, pateną, hostią, tabernakulum itd. Muszą poznać przez dotyk strój liturgiczny księdza. Katecheta powinien opowiadać o wykonywanych czynnościach podczas akcji liturgicznej. Trzeba włączyć chłopców w służbę ministrancką, która także dla niewidomych jest możliwa do podjęcia, oczywiście po odpowiednim przygotowaniu i stworzeniu właściwego pod kątem tyflogicznym wystroju prezbiterium. Także wszelkie

grupy modlitewne, formacyjne są wspaniałą płaszczyzną do integracji. Niewidomi, biorąc udział w takich grupach, czerpią od innych uczestników, ale i sami dużo mogą im dać. Odpowiednio prowadzona katecheza może pomóc niewidomym przejść przez trudny czas pretensji do Pana Boga za brak wzroku. Może pomóc im w podjęciu posłannictwa pomocy ludziom „niewidomym na duszy”.

4. PODSTAWA PROGRAMOWA KATECHEZY OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH INTELEKTUALNIE - UKŁAD OPISOWY

Cele katechetyczne

- 1. Doprowadzenie do odkrycia tajemnicy osobowego Boga, który kocha i jest zatroskany o każdego człowieka;*
- 2. Rozwijanie i wspieranie wiary wychowanka;*
- 3. Wychowanie do udziału w życiu Kościoła wielbiącego Boga w sprawowanej liturgii;*
- 4. Wdrażanie nawyku i umiejętności odróżniania dobra od zła, wyboru dobra, pragnienia postępowania według przykazań (szczególnie przykazania miłości);*
- 5. Kształtowanie umiejętności modlitwy jako spotkania z Bogiem;*
- 6. Kształtowanie świadomości przynależności do wspólnoty (rodzina, grupa szkolno-katechetyczna i Kościół);*
- 7. Kształtowanie postawy świadczenia o własnej łączności z Bogiem.*

Zadania nauki religii

- 1. Ukazać Boga kochającego i przyjaznego człowiekowi;*
- 2. Wyjaśnić pojęcia związane z podstawowymi prawdami wiary;*
- 3. Przygotować do przyjęcia sakramentów: pokuty, Eucharystii i bierzmowania;*
- 4. Wprowadzić pojęcia: dobro, zło, grzech, przebaczenie;*
- 5. Przybliżyć przykazania Boże;*
- 6. Wprowadzić podstawowe modlitwy;*
- 7. Kształtować nawyk codziennej modlitwy;*
- 8. Ukazać miłość bliźniego jako zasadę życia we wspólnocie;*
- 9. Uczyc dawania świadectwa przynależności do Boga Ojca i Jezusa Chrystusa działającego mocą Ducha Świętego w Kościele.*

Treści

- 1. Bóg towarzyszy człowiekowi w jego życiu;*
- 2. Bóg niesie człowiekowi pomoc w jego życiu;*
- 3. Bóg ratuje człowieka od zła;*
- 4. Tajemnica Ojca i Jego zbawczy zamysł;*
- 5. Podstawowe wiadomości o:
- roku liturgicznym,*

- naturze sakramentów,
- symbolach religijnych;
- 6. *Motywy uzasadniające wybieranie dobra: droga z Jezusem;*
- 7. *Przykłady z życia Jezusa (Jezus pomagający innym, Jezus wzorem);*
- 8. *Realizacja przykazania miłości w codziennym życiu;*
- 9. *Znak krzyża;*
- 10. *Modlitwa Pańska, Pozdrowienie anielskie;*
- 11. *Uczenie modlitwy spontanicznej;*
- 12. *Modlitwa poprzez śpiew;*
- 13. *Kształtowanie postaw przyjmowanych podczas modlitwy;*
- 14. *Rodzina-wspólnotą dzieci Bożych;*
- 15. *Grupa szkolno-katechetyczna - wspólnotą dzieci Bożych;*
- 16. *Spółeczność wierzących - wspólnotą dzieci Bożych;*
- 17. *Przykłady z życia świętych, Apostołów i znanych osób żyjących współcześnie;*
- 18. *Występy w przedstawieniach teatralnych (np. Jasełka dla młodszych), organizowanie pomocy dla biednych, akcja mikołajkowa dla potrzebujących itp.*

Osiągnięcia

1. *Katechizowany winien wiedzieć, że Bóg go kocha i nim się opiekuje;*
2. *Znajomość najważniejszych wydarzeń z życia Jezusa w powiązaniu z rokiem kościelnym;*
3. *Rozumienie i pragnienie przyjęcia daru Boga, którym są sakramenty pokuty, Eucharystii i bierzmowania;*
4. *Znajomość podstawowych gestów i postaw liturgicznych (postawa stojąca, siedząca, klęcząca, milczenie, śpiew, znak pokoju);*
5. *Umiejętność odróżniania dobra od zła i chęć czynienia dobra;*
6. *Umiejętność czynienia znaku krzyża;*
7. *Znajomość podstawowych modlitw (jeśli pozwala na to stan dziecka);*
8. *Umiejętność identyfikowania się z większą społecznością wierzących;*
9. *Zdolność wyrażania własnej przynależności do Boga.*

5. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Katecheza osób niepełnosprawnych umysłowo powinna wychodzić naprzeciw potrzebom i możliwościom przyjmowania rzeczywistości wiary przez te osoby. Jej skuteczność warunkuje liczenie się z uwarunkowaniami oraz możliwościami osób niepełnosprawnych, a w szczególności ich percepcję intelektualną, jak i jej możliwości i potrzeby psychiczne, fizyczne społeczne i duchowe.

Do zaistnienia procesów edukacyjnych potrzebna jest pomoc udzielana osobom niepełnosprawnym w nawiązaniu najpierw osobistego kontaktu z katechetą, skupieniu na nim uwagi, a następnie skupieniu uwagi na treściach i czynnościach, które on przekazuje. Atmosfera

zrozumienia, akceptacji oraz poczucia bezpieczeństwa są niezbędnymi atrybutami realizacji założonych celów.

Dlatego też należy zadbać o:

- *odpowiednio przygotowane środowisko: sala katechetyczna winna posiadać przytulny wystrój i klimat sacrum, mieć stałe niezmiennie elementy (np. krzyż, świeca, obraz, piosenka religijna, Biblia itp.);*
- *mobilizowanie koncentracji uwagi ucznia poprzez oddziaływanie na wszystkie zmysły osoby z upośledzeniem umysłowym. W takim wypadku pojawia się duża szansa pełniejszego przekazania treści poprzez jeden z najmniej uszkodzonych receptorów. Stąd konieczność wprowadzenia różnych form i metod pracy podczas jednej jednostki lekcyjnej np.: śpiew, ruch, obraz, dotyk, kontakt fizyczny, słowo itp.;*
- *budzenie i podtrzymywanie aktywności ucznia. Katecheta winien poprzez obserwację i dokładne zapoznanie się z możliwościami ucznia (wywiad z psychologiem i pedagogiem szkolnym oraz wychowawcą) pracować wspólnie ustalonymi metodami nad skupianiem i wydłużaniem czasu koncentracji uwagi ucznia na twarzy katechety, dźwięku, przedmiocie, ruchu, obrazie itd.;*
- *porządkowanie sytuacji i zdarzeń (tworzenie porządku). Oprócz stałości miejsca i rytuału postępowania chodzi również o pomaganie osobie z upośledzeniem umysłowym w oddzielaniu świata zewnętrznego od "ja", jednych czynności od drugich. Osoby te, a zwłaszcza autystyczne, mają trudności w odróżnianiu siebie od innych osób i świata zewnętrznego. Posługiwanie się krótkimi, niezłożonymi poleceniami i określeniami oraz demonstrowanie przejrzystych, dużych jednoznacznych pomocy (np. ilustracje, modele, przezrocza) pomoże uniknąć chaosu i natłoku nie mówiących informacji;*
- *integrację starych i nowych informacji o otaczającym świecie w jedną całość. Rola katechety polegać ma na ciągłym powtarzaniu i utrwalaniu nabytej wiedzy i umiejętności, podtrzymywaniu przeżytego doświadczenia wiary i Boga oraz na umiejętnym łączeniu nabytych już wiadomości z nowymi treściami.*

Troszcząc się o rozwój duchowy podopiecznych katecheta nie może zapominać o działaniach rewalidacyjnych, pobudzających rozwój wszystkich funkcji, nawet tych, które nie zostały uszkodzone. U uczniów ze znacznym i głębokim upośledzeniem umysłowym funkcja stymulacyjna na katechezie polegać będzie często na konieczności utrzymywania jakiejś funkcji czy umiejętności na dotychczasowym poziomie oraz na ochronie przed regresem w rozwoju.

6. WSPÓLPRACA ŚRODOWISK

a. Rodzina

1. *Rodzice dzieci upośledzonych umysłowo, biorąc pod uwagę licznie występujące u nich deficyty, często z obawą i rezerwą podchodzą do sprawy wychowania religijnego swoich dzieci. Dlatego współpraca z tym środowiskiem powinna cechować się dużą troską, serdecznością oraz otwartością na problemy i wątpliwości rodziców. Należy*

stworzyć taki klimat, aby rodzice mieli poczucie towarzyszenia im na drodze religijnego wychowania dzieci.

- 2. Należy uświadomić rodzicom, iż religijność nie jest tylko i wyłącznie wiedzą intelektualną, ale przede wszystkim przejawia się w życiu i działaniu. Dlatego dziecko upośledzone intelektualnie jest zdolne do udziału w życiu i wychowaniu religijnym. Swą wiarę w Boga wyraża ono przede wszystkim odnoszeniem się do drugiego człowieka. Tak rozumiane wychowanie religijne łączyć się będzie z kształtowaniem postaw i zachowań społecznych ukierunkowanych na dobro innych ludzi motywowane miłością. Podstawą religijności dziecka niepełnosprawnego intelektualnie będzie więc uczciwość, która staje się dla niego impulsem działania, a także stanowi źródło zachowań, poszukiwań i kontaktów z otoczeniem. Przez odczucie ciepła i klimatu bezpieczeństwa ze strony otaczających dziecko osób uczy się od nich wiary intuicyjnej odkrywanej w życzliwości i miłości otoczenia.*
- 3. Możliwości percepcyjne dzieci niepełnosprawnych umysłowo są bardzo ograniczone. Samo przyswojenie nowych informacji wymaga od nich nieustannego powtarzania, ćwiczenia i realizacji tematu na różne sposoby. Dlatego katecheza wymaga od rodziny kontynuowania, rozwijania i utrwalania treści nabywanych podczas katechezy.*
- 4. Kolejny element współpracy katechezy z rodziną stanowi ułatwianie rodzicom integracji dziecka ze wspólnotą Kościoła. Umożliwianie dziecku uczestniczenia w życiu wspólnoty daje mu szansę zaistnienia i identyfikacji z osobami wierzącymi, a przez to wyrażania własnych postaw i przeżyć religijnych.*
- 5. Istnieje potrzeba wspierania rodziców w ich wysiłkach na rzecz wprowadzania oraz podtrzymywania życia sakramentalnego dziecka upośledzonego. Powinno się ono wyrażać w organizowaniu przygotowania dziecka do przyjęcia sakramentów, pomoc w organizowaniu samej uroczystości związanej z przyjmowaniem sakramentów, a także w umożliwianiu dziecku dalszego uczestnictwa w życiu sakramentalnym.*
- 6. Współpraca z rodzicami polega również na pośredniczeniu w kontaktach z Kościołem parafialnym oraz wspólnotami religijnymi dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i instytucjami charytatywnymi.*

b. Parafia

- 1. Parafia ma być miejscem, w którym każda osoba z upośledzeniem umysłowym znajduje pomoc w rozwijaniu swego życia religijnego.*
- 2. Parafia powinna służyć rodzicom informacją o katechizacji, przygotowaniu do sakramentów i duszpasterstwie dla osób upośledzonych.*
- 3. Katechizacja ma przygotować do pełnego udziału w życiu Kościoła. Winno to przejawiać się w uczestnictwie osób z upośledzeniem umysłowym w różnorodnych nabożeństwach, jak i systematycznym korzystaniu z sakramentów świętych.*
- 4. Życie religijne osób z upośledzeniem umysłowym może być rozwijane poprzez zaangażowanie tychże osób i ich rodzin w duszpasterstwo osób upośledzonych. Przy niektórych parafiach działają wspólnoty skupiające osoby z upośledzeniem umysłowym, których naczelnym celem jest prowadzenie swoich członków do Boga. Przykładowo takimi grupami są Wspólnoty Ruchu Wiara i Światło.*
- 5. Zachęca się, aby wspólnoty istniejące przy parafiach integrowały się z osobami niepełnosprawnymi.*